

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Runhällen i Skäleberg återfunnen : Sö 23 Skälby, Mörkö socken,
Södermanland

Wikell, Roger

Fornvännen 2012(107):1, s. [16]-23 : ill.

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2012_016

Ingår i: samla.raa.se

Runhällen i Skäleberg återfunnen

– Sö 23 Skälby, Mörkö socken, Södermanland

Av Roger Wikell och Jörgen Johnsson

Wikell, R. & Johnsson, J., 2012. Runhällen i Skäleberg återfunnen – Sö 23 Skälby, Mörkö socken, Södermanland. (The runic inscribed rock face Sö 23 Skälby, Mörkö parish, Södermanland, has been found again.) *Fornvännen* 107. Stockholm.

Eastern Svealand, the area around Stockholm and Uppsala, has thousands of rune stones from the Late Viking Period. These monuments have been a focus for scholars since the beginning of antiquarian research. In the 17th century an ambitious project to document all rune stones began – a work not completed to this day. Over the centuries, many rune stones have been lost: mostly due to farming, in other cases by accident.

The latter was the case for a runic inscription on a bedrock outcropping at the former site of the hamlet Skälby, Mörkö parish, Södermanland province. Due to a fire, the rock face is badly damaged, and few traces of the inscription remain. Last reported as seen in 1828, it has repeatedly been sought after by runologists and archaeological surveyors to no avail. This paper's authors finally succeeded. The inscribed rock face at Skälby has been rediscovered. We now know that the 17th century scholars had done accurate work in this case too, and our corpus of runic monuments receives a modest enrichment.

*Roger Wikell, Sjöbergsvägen 50, SE-148 96 Sorunda
rodgeir@yahoo.com
Jörgen Johnsson, Eskilsvägen 51, SE-136 43 Handen*

En vacker sommarkväll år 2010 for vi till Skälby på Mörkö. Den stora ön ligger mitt i Södertäljeviken mellan Södertörn och det sörmländska fastlandet. Syftet med vår utflykt var att leta efter en försvunnen runhäll. Otaliga gånger har vi åkt förbi Skälby gamla bytomt, som ligger på en åkerholme väl synlig från huvudvägen över Mörkö. Någonstans där inne bland berghällar och ogenomträngliga partier av slån och sly fanns – enligt flera tidiga fornforskarens uppgifter – en runhäll som ingen hade sett på nästan 200 år. Där inne sov en rundrake sin törnrosasömn.

Mörkö är en stor och fornlämningsrik ö. Mest spännande är kanske försvarsanläggningarna i farlederna på ömse sidor om ön. Namnen Skansundet och Palsundet vittnar om att platserna har varit viktiga lås för sjötrafiken in till Södertälje och Mälaren. Här skulle lede Fi hejdas. De

senaste decennierna har också marinarkeologer kartlagt och undersökt dessa fortifikatoriska farledslämningar, varav vissa pålspärrar har daterats till 1000-talet (Edberg 1998; 2002; Edberg et al. 2001). I övrigt uppvisar ön de vanliga fornlämningarna som vi finner i så många andra kyrkbygder i östra Svealand: höggravfält, skeppssättningar, fornborgar och runstenar med mera. Ort-namn som Tuna, Håga och Tegneby visar att vi rör oss i en solid järnåldersbygd (Wijkander 1984; Bratt 2008). På Mörkö finns dock bara en runsten kvar av tidigare fem antikvariskt kända, och den står numera intill kyrkan vid Lundby (Brate & Wessén 1924–32; Snaedal 1990). De andra fyra är alla förkomna och har förgäves eftersökts av en rad namnkunniga forskare. Uppgifterna om ristningarnas terrängläge och innehåll är knapphändiga, med ett undantag: Skälby.

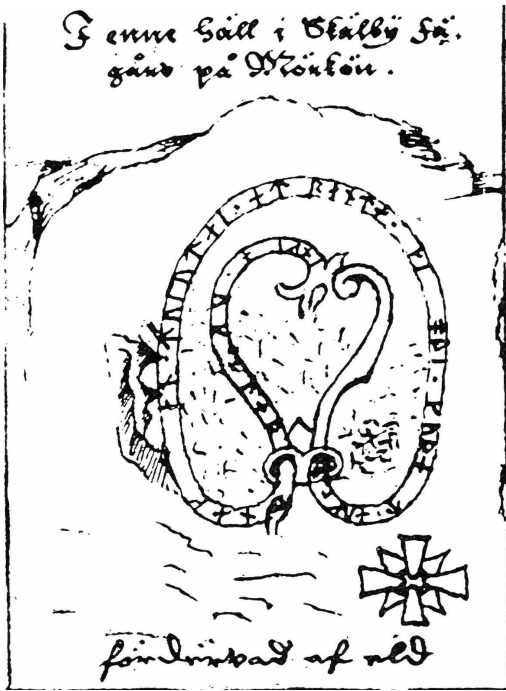

Fig. 1. Johannes Bureus ritning av runhällen i Skälby. —The Skälby inscription as drawn by Johannes Bureus in the early 17th century.

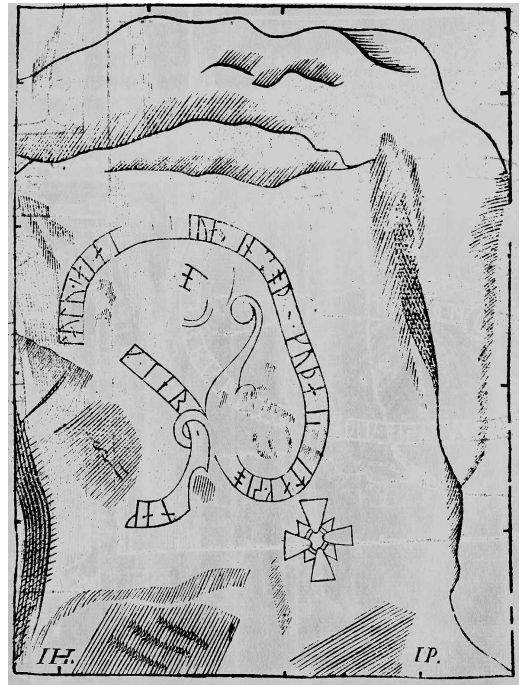

Fig. 2. Johan Hadorph och Johan Peringskiölds avbildning av runhällen i Skåleberg. —The Skälby inscription as drawn by Johan Hadorph and Johan Peringskiöld in the 17th century.

Runristningen vid Skälby omnämns redan vid 1600-talets början av Johannes Bureus. På hans teckning anges den vara belägen »I enne häll i Skälby fägård på Mörköen. Fördärvad af eld.» Johan Hadorph och Johan Peringskiöld anger senare på 1600-talet orten som »Skåleberg», och den senare meddelar i handskriften *Monumenta Sudermannica* (Kungl. Bibl.) att ristningen är »af våld i byn förderfwat» (Brate & Wessén 1924–32). En fullödig upplysning ges av Johannes Loccenius, också han verksam på 1600-talet. I en handskrift i Uppsala universitetsbibliotek kan man läsa, »Wid Schjälby, intet långt från kyrkan, är en Bergshäll, så jämn och hög, lika som en med flit upbygder mur. Däruti finnes ock en gammal och stor Runesten, som är 3 alnar i fyrkantig figur». Lika precisa uppgifter, och tillika de sista vi har haft att tillgå, meddelar Carl Ulrik Ekström,

mångsidig prost på Mörkö under 1800-talets första hälft. År 1828 gav han ut en *Beskrifning öfver Mörkösocken i Södermanland*, och omtalar där runhällen på följande vis: »... att uti en lodrät slät bergvägg vid hemmanet Skälby finnes spår af en ristning, nu oläslig och med svårighet upptäckes en eller annan spridd runa».

Lyckligtvis ritade först Bureus och sedan Hadorph och Peringskiöld av ristningen och publicerade den (fig. 1–2). Skälby och många andra ristningar publicerades senare även av prästen och fornforskaren Johan Göransson år 1750. Göranssons bok är känd under namnet *Bautil* och tar upp många idag förkomna runstenar. I åtskilliga fall är *Bautil* den enda källan till dessa förkomna fornminnen. Teckningen av »Skåleberg», som Skälbyhällen kallas i *Bautil*, är signerad IH och IP – J. Hadorph och J. Peringskiöld. Den förre blev

fader till den första versionen av fornminneslagen, numera Kulturminneslagen, då han drog igång inventeringsprojektet »Rannsakingar efter antikviteter och gamble monumenter» år 1666. Sedermera blev Hadorph också riksantikvarie. Peringskiöld var i sin tur kunnig i fornisländska och gav år 1697 ut *Heimskringla* på både svenska och latin. Dessa herrar var, liksom Bureus på sin tid, kompetenta för uppgiften att dokumentera runstenar. Deras teckningar av Skälbyristningen visar en vanlig, om än vittrad, rundrake i fast håll. Anmärkningsvärt är att korset är placerat utanför runslingan.

Sammantaget har så gott som alla vittnesgilla fornforskare före 1828 rapporterat denna håll. Deras uppgifter är i regel pålitliga. Trots att det var stormaktstid, och syftet med Rannsakingarna var att förhålliga Sveriges fornstora dagar, så är teckningarna och läsningarna av inskrifterna mycket sakliga. Det är inga fantastier i rudbeckiansk anda. Särskilt teckningarna går att lita på. De inblandade hade övat upp en god förmåga att läsa stenytor och ristade linjer.

Vi var därför säkra på att Skälbyhällen funnits i verkligheten. Ristningen var väl värd att försöka uppspanna, som det heter i äldre texter. Den pregnant lägesangivelse av en »lodrat slät bergvägg», som påminner om en »upbygger mur», samt uti »Skälby fågård», var goda ledtrådar. Bytomten (Raå 72) var känd och någonstans därinne bland alla hållar och törnsnår måste ett tvärbant »Skäleberg» finnas. Det kändes att vi hade ristningen som i en liten ask sett från en hållristningsletares perspektiv.

Tidigare försök att återfinna Skälbyhällen

Orsaken till att runhällen tappades bort i närmar 200 år är säkert att den är så fördärvad av vittning, som ju redan de tidigaste upptecknarna meddelar. Senare runforskare och inventerare, med sämre platskännedom än prosten Ekström, kunde därför inte hitta den. På 1860-talet var Richard Dybeck (1865, s. 19) på Mörkö. Det är obekant om han letade efter runhällen i Skälby, men det är troligt eftersom han då bland annat eftersökte den förkomna runstenen vid det närbelägna Tormesta. Dybeck var enligt Thorgunn Snaedal (1990, s. 76) »outtröttlig när det gällde att spåra upp okända runmonument och åter-

fann även många, som sedan 1600-talet varit försvunna». Sten Boije (1882), som förgäves eftersökte ristningen sommaren 1882, förmodade att den var helt förstörd.

Om inte Erik Brate och Elias Wessén var ute på 1920- eller 1930-talet så dröjde det närmare hundra år till nästa försök, år 1969. I augusti detta år meddelande landsantikvarie Ivar Schnell att han eventuellt återfunnit ristningen »i en mot V liggande berghäll». Efterföljande granskning av Schnell själv, antikvarie K.G. Petersson och runologen Helmer Gustavson gav dock intet resultat på grund av ogynnsamt väder. Strax därpå, i början av september, var Gustavson ånyo på plats, och denna gång tillsammans med konservatorerna Rolf Wibeck och Å. Gustavsson, då »även hållar i närheten synades». Ej heller denna insats gav något. Slutsatsen löd: »sannolikt har ristningen gått förlorad genom bortfall och flagringar i bergets smuliga och lösa ytlager.» (Gustavson, ATA 5005/69).

Under 1970-talet var Boris Wredenmark, hembygdsforskare och Riksantikvarieämbetets ombud i östra Södermanland, vid Skälby. Ej heller han hittade någonting (muntl. medd., Sven-Gunnar Broström 2010). Vid revideringsinventeringen för fornminnesregistret och ekonomiska kartan besiktigade man Skälby bytomt. Enligt inventerarna Erik Enström och Lars Z. Larsson eftersöktes runhällen förgäves: »ristningen kunde ej lokaliseras vid besiktningstillfället 16/8 1979».

På 1500-talet kände bönderna i Skälby sannolikt till hällen, varpå den senare kom till Bureus kännedom. Hadorph och Peringskiöld var i Skälby drygt ett halvsekel senare. Att döma av Loccenius goda lägesbeskrivning torde även han ha besökt hällen. Så länge folk bodde vid Skälby så visste de om runorna i berget i fågård, och pekade förmodligen även ut dem för prosten Ekström på 1800-talet. Någon gång avhyses bytomten, och därefter hittar ingen längre den svårt skadade ristningen.

Hällristningsmetodik

I första hand har senare tiders runforskare inte varit några hållristningsletare. De är runologer, de är språkvetare – med undantag för Dybeck. Runforskarna är erkänt skickliga på att läsa och tolka *redan kända* ristningar. Tidsinsatsen är här

en avgörande faktor. Det finns nämligen ingen tid budgeterad till att eftersöka gamla eller nya ristningar, och på senare år har Runverket skam till sägandes också levt under knapphetens kalla stjärna, vilket är anmärkningsvärt med tanke på det rika och internationellt intressanta källmaterialet (t.ex. Söderling 2008). Generellt sett gäller förhållandet även fornminnesinventerarna: de saknar ofta hållristningskompetens – och tid. Här fanns därför, som vi såg det, en möjlighet att med en hållristningsinventerarens erfarenhet göra en insats. Medförfattare Wikell har stor erfarenhet av att leta hållristningar med Sven-Gunnar Broström och Kenneth Ihrestam i projektet »Södermanlands hållristningar» (Broström et al. 2008). Dessutom har författarna till dessa rader i fält studerat nästan alla i dag kända runstenar i Sörmland, så vi känner igen goda lägen för ristningar (Wikell 2009; 2010a; 2010b; 2010c).

Återfyndet

Det var med tillförsikt – och en viss spänning – som vi gav oss ut till bytomten på åkerholmen. Om någon ristad linje, måhända blott »en eller annan spridd runa här och där» fanns i behåll, så hyste vi goda förhoppningar om att finna något. Med den föresatsen (och utrustade med borste och en mindre rotsax, för att rå på mossa, sly och törnbuskar som eventuellt kunde skymma hällen) gick vi den lilla biten över åkern från landsvägen där vi parkerat på en mindre infartsväg. Vi letade oss direkt in mot den högre bergknallen på åkerholmen. Där borde det finnas en »lodrätt slät bergvägg» – »jämn och hög, lika som en... mur». Den lilla men i omgivningen dominanta bergknallen är också det enda på platsen som kan göra skäl för namnet »Skåleberg». Övriga bergytor i området består mest av flacka partier med många anonyma rundhällar. Bergknallen, som vi nalkades norrifrån, består av välvda berghällar i det väderstrecket, varför vi tog sikte på de södra, västra och östra sidorna som i dessa trakter av Södermanland oftast är branta. Av bara farten – på rutin – hittade vi en vackert utformad skålgrop på en låg häll. Men den ägnade vi mindre intresse, liksom vi i förbigående noterat tegelflis, rostigt järn och dylikt, alltsammans spår av det gamla Skälby.

Strax fick vi syn på branta partier på knallens

västra sida. Ingen av dem uppvisade några ristade linjer. Inte såg det heller ut att finnas några brandskador, mest bara naturlig vittring. Vi fortsatte längs kullen och gick runt ett hörn på berget, in bakom tät vegetation med unga aspräd, enbuskar, en gran och slånbuskar. Inne i halvdunklet stod en lodrätt men mycket skrovlig häll, alldeles mörk (fig. 3). Förmodligen är berget järnhaltigt. Glest med tuschlav växte på hällen, men i övrigt såg ytan helt ren ut. Bergväggen är mellan två och tre meter hög och 15 meter lång. Den lodräta väggen vetter mot söder. »Detta ser ut att stämma», sa vi, men till vår besvikelse tycktes inget av den ursprungliga ytan finnas kvar. Bureus respektive Peringskiölds ord om att hällen var »fördärvad af eld» samt »af våldel i byn förderfwat» verkade besannas, liksom Boijes och senare forskares förmodan om att ristningen var helt förstörd. En närmare granskning kunde förhoppningsvis avslöja någon enstaka spridd runa som överlevt förödelsten.

Vi upptäckte ett oskatt parti när ögonen vant sig vid den elakt skrovliga bergväggen. Det är omkring 30 x 60 cm stort och oregelbundet till formen. Genast fastnade blicken på ljusa linjer som definitivt såg huggna ut! De bildade snart, till vår glädje, ett konstfärdigt mönster som en runslinga ska. Med fingrarna kände vi av de ristade linjerna, och upptäckte då att själva hällens yta var alldeles slät, precis som prosten Ekström hade meddelat. Hällen kan nästan sägas vara blank eller glatt, och de ljusa linjerna kändes sträva. Linjerna, som är jämt formade, var avgjort huggna. Vi hade återfunnit Skåleberg, som i nästan 200 år hade gäckat generationer av runologer, och det redan en kvart sedan vi lämnat bilen.

Bevaringstillstånd

Det är en speciell känsla att hitta runstenar. Efter upptäckten har vi besiktigat ristningen flera gånger varvid nya detaljer uppdagats samt även »en eller annan spridd runa här och där». Vid besiktning och dokumentation – då vi försiktigt petat bort tuschlaven, samt gjort en närgående granskning av hällen med och utan släpljus – har Sven-Gunnar Broström, Kenneth Ihrestam och runologen Magnus Källström varit till stor hjälp. Även runologen Thorgunn Snaedal och stenkön-

Fig. 3. Miljön vid runhällen i Skälby, ristningen uppkritad. Foto: Roger Wikell.

—The current environment around the Skälby inscription.

servatorn Paterik Stocklassa granskade tillsammans med Wikell ristningen i september 2010 (Snaedal 2010a, s. 7).

De tidigare uppgifterna från olika fornforskare stämmer: berget är fördärvat av eld, det är lodrätt och slätt (som en mur) och det gör skäl för namnet Skåleberg. Dessutom överensstämmer de bevarade ristningslinjerna bra med de båda 1600-talsteckningarna. De återstående linjerna motsvarar knuten som binder samman runormens hals med dess svans, samt början på svansen. Även enstaka fragment kring runormens huvud och hals finns kvar. Partier av den övre delen av runslingan är bevarad med enstaka runor. Följande runor har vi lyckats läsa ...nta..., vilket stämmer med en runföljd hos Bureus (fig. 1 och 4). Tolkningen av dessa överlämnas till runologerna med god förhoppning om nya run-

rön. Resten av hällen är ohjälpligt bortvittrad. Brottstycken med ristade linjer och runor kan ligga kvar i marken framför ristningen. Det vore värt en arkeologisk undersökning. Möjligen kunde vi då kasta mer ljus över runtextens innehåll. De är svårt att få ut någon språklig mening av de äldre teckningarna. De skiljer sig något åt i återgivandet av runorna. Brate gör ändå ett tolkningsförsök och pressar materialet. Med förbehåll meddelar han i *Södermanlands runinskrifter* följande (osäkra) inskrift: »Ingetora och N.N. och N.N. läto rista (?) efter sin make och broder. Gud hjälpe hans själ!»

Datering, paralleller, attribuering

Enligt Anne-Sofie Gräslunds (1998; 2006) kronologi tillhör ristningens ornamentik (liksom hos nästan alla runstenar i Stockholmstrakten) 1000-

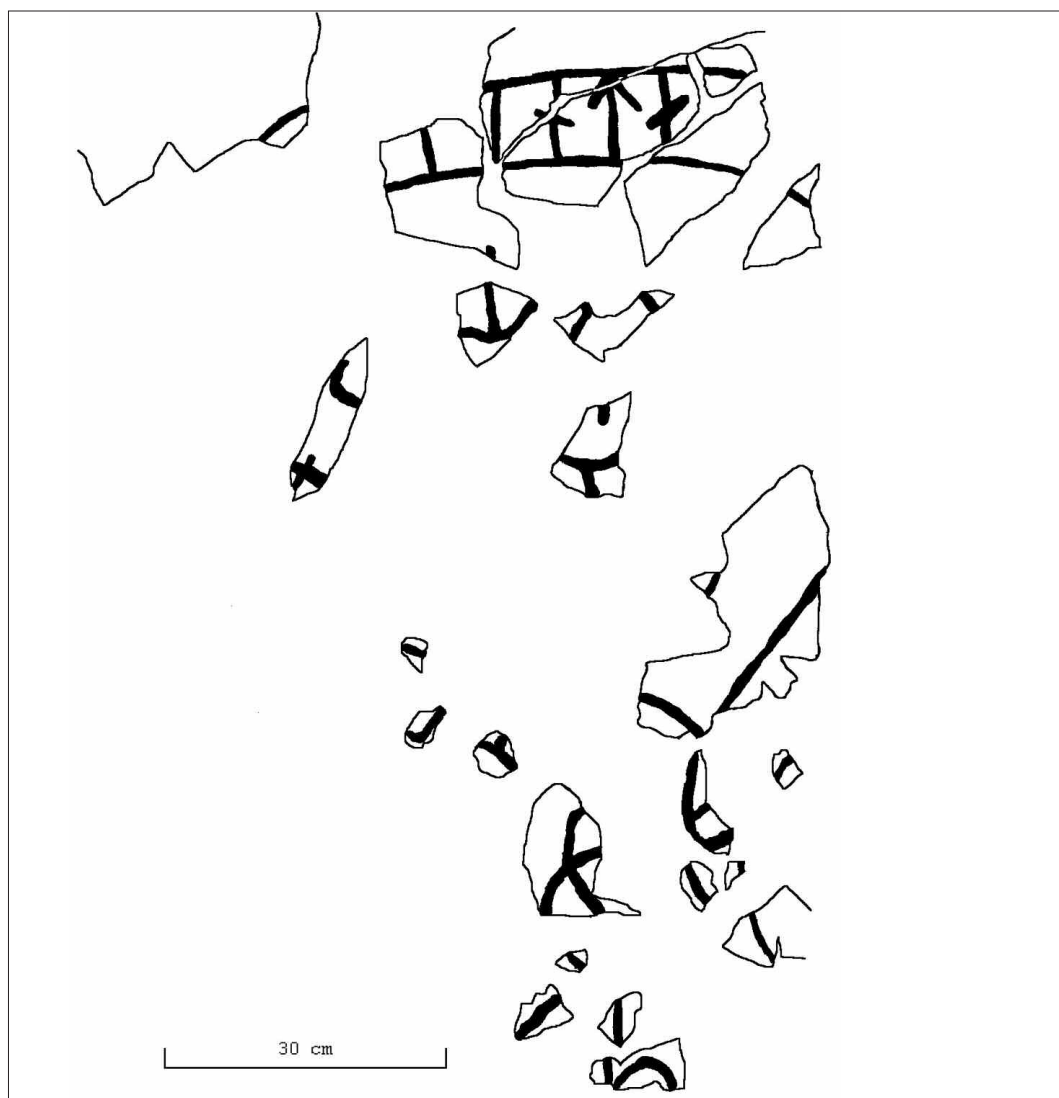

Fig. 4. Författarnas, tillsammans med Kenneth Ihrestam, dokumentation av runhällen från år 2010. Digital bearbetning Kenneth Ihrestam. —The Skälby inscription as drawn by the authors and Kenneth Ihrestam in 2010.

talets mitt eller senare del. På de äldre teckningarna finns flera detaljer som talar för denna datering: draken har profilsett huvud med spets-ovalt öga, en främre fot och svans med elegant upprullad avslutning och sidoflik. Därtill kopplet som binder ihop drakens hals med dess stjärt, samt inte minst korsens utförande (Lager 2002). Om vi ska våga oss på några jämförande studier efter de äldre avbildningarna så finns flera lik-

nande ristningar kring Södertäljeviken, särskilt på Sörmlandssidan, men även vissa hållar i Sorunda på Södertörn. Men framför allt påminner Skåleberg i stilen om runstenen från Håga, nu vid Mörkö kyrka (Sö 22). Snarlikt är också stenen vid Lideby i Ytterjärna socken (Sö 349). Särskilt korsens uppvisar likheter.

Man slås också av att ristningen är anbragd på en lodrätt bergvägg, vilket för tanken till run-

mästaren Östens *œuvre*. Han har ristat den branta hällen vid Holmfastvägen (Gamla Turingevägen) i Södertälje (Sö 311–313), och runhällen vid Kiholm i Västertälje intill norra Södertäljeviken (Sö 344; Snaedal 1990; Källström 2007, s. 366). Ytterligare en runhäll av Östen med samma lodräta läge har nyligen upptäckts av en privatperson på en klippa vid stranden av den markanta udden Bornhuvud i norra Södertäljeviken (Snaedal 2010b). Dock skiljer sig Östens kors från Skålebergs då han genomgående givit sina korsarmar rundade hörn. Korset i Skåleberg har skarpvinklade hörn enligt teckningarna. Både Bureus samt Hadorph & Peringskiöld återger antydning till en främre fot på draken. Någon sådan har inte Östens andra signerade ristningar. Enligt Magnus Källström (muntl. medd. 18 augusti 2010) kan möjligen Turingestenen (Sö 338) tillskrivas Östen, och denna välkända sten har en fot ristad på samma plats som i Skåleberg. Vid Holmfastvägen har Östen lagt ett lejon utanför ristningens ram just där Skåleberg har ett kors. Det finns således detaljer som både talar för och emot Östen som ristare av runhällen vid Skålby. Sammantaget verkar Östen föredra »lodräta släta bergväggar» som liknar en »jämn och hög mur», och om Skåleberg ska räknas in bland dessa så har han varit verksam längs hela den gamla farleden som Södertäljeviken bildade.

Slutord

Ytterligare ett tecken på hur Södertäljeviken förenade människor under vikingatiden kan den Ingetora vara som enligt Brates tolkning nämns på Skåleberg. Runologen Thorgunn Snaedal (1990) påpekar att samma namn finns på den stora runstenen i Gerstaberget i Ytterjärna (Sö 347). Ornamentiken motsäger inte att stenarna i stort skulle vara samtida. Sjövägen är det blott 10 km från Skålby norrut till Gerstaberget. Ingetora var nog hemmastadd både på Mörkö och i Järnabygden. Vi kan vara säkra på att folk ofta har rört sig mellan gårdar och byar på Mörkö och i omkringliggande socknar, samt till det vikingatida Tälje som var en viktig omlastnings- och handelsplats på edet mellan Saltsjön och Mälaren (Bennett 1975). På många platser längs färdvägarna till sjöss och till lands mötte bjärt målade runstenar de resande. På stenen i Gerstaberget avslutas tex-

ten också med följande ord: »Esbjörn ristade och Ulf målade». Det vi idag ser av ristningen i Skåleberg är blott en skugga av det lysande minnesmärke Ingetora en gång lät rista. Men det är glädjande att vi ändå har lite i behåll av denna ristning som så länge har framstått som för alltid förlorad. Vår upptäckt innebär att Runverket kan ta bort korstecknet framför registernumret, ty runhäll Sö 23, Skålby, har i viss mån återuppstått.

Det ska villigt erkännas att vår återupptäckt inte vore möjlig utan alla de fornforskare som varit verksamma före oss. Vi gick bokstavligt talat i Ekströms, Loccenius, Peringskiölds, Hadorphs och Bureus fotspår. Vi står även i tacksamhetsskuld till alla arkivarier och bibliotekarier som bevarat originalkällorna genom seklen. Tack vare dem har vi tillgång till texter och teckningar med en ålder av 200 till 400 år. Ett källmaterial med korta och kärnfulla, men fullt tillräckliga, uppgifter för att lyckas återfinna en runhäll som främst strävsamma bönder sett dagligen när de skött Skålbys sysslor. Mest var det väl ändå bondmoran och pigorna som såg runorna i fågården. Det var dessa nu glömda personer som flest gånger såg den rundrake som en av vikingatidens många starka kvinnor (Mjöberg 2001) lät rista i branta hälleberget – Ingetora.

Referenser

- Bennett, A., 1975. *Arkeologi runt Södertälje*. Östra Södermanlands kulturhistoriska förening. Södertälje.
- Boije, S., 1882. Runforsknningar i Södermanland sommaren 1882. *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* V. Stockholm.
- Brate, E. & Wessén, E., 1924–32. *Södermanlands runinskrifter*. Stockholm.
- Bratt, P., 2008. *Makt uttryckt i jord och sten. Stora högar och maktsrukturer i Mälardalen under järnåldern*. Stockholm studies in Archaeology 46. Stockholm universitet.
- Broström, S.-G.; Ihrestam, K. & Wikell, R., 2008. Hällristningar i Södermanlands kalkberg. Goldhahn, J. (red.). *Gropar och monument. En vänbok till Dag Widholm*. Kalmar studies in Archaeology IV. Kalmar.
- Dybeck, R., 1865. *Sveriges runurkunder*. Stockholm.
- Edberg, R., 1998. Hur gamla är pålarna i Pålundet? *Marinarkeologisk tidskrift* 1998:2. Stockholm.
- 2002. Vikingatida pålning i Pålundet. *Marinarkeologisk tidskrift* 2002:1. Stockholm.
- Edberg, R.; Lindström, M. & Rönby, J., 2001. *Pålundet. Arkeologiska studier av en sörmländsk kustmiljö*.

- Södertörns högskola. Stockholm.
- Ekström, C.U., 1828. *Beskrifning öfver Mörkö socken i Södermanland*. Stockholm.
- Gräslund, A-S., 1998. Ornamentiken som dateringsgrund för Upplands runstenar. Dybdahl, A. & Hagland, J.R. (red.). *Innskrifter og datering*. Trondheim.
- 2006. Dating the Swedish Viking-Age rune stones on stylistic grounds. *Stoklund, M. (red.). Runes and their secrets. Studies in runology*. Köpenhamn.
- Gustavson, H., 1969. Rapport i ATA, dnr 5005/69.
- Källström, M., 2007. *Mästare och minnesmärken. Studier kring vikingatida runristare och skriftmiljöer i Norden*. Stockholm studies in Scandinavian philology, N.S. 43. Stockholm.
- Lager, L., 2002. *Den synliga tron. Runstensors som en spegling av kristnandet i Sverige*. OPIA 31. Institutionen för arkeologi och antik historia. Uppsala universitet.
- Loccenius, J. Manuskript 1131. Des.er SV. Uppsala Universitetsbibliotek.
- Mjöberg, J., 2001. *Kvinnoöden i vikingatid*. Stockholm.
- Snaedal, T., 1990. *Från Järnatullen till Gärdarike. En bok om Södertäljetraktens runinskrifter*. Södertälje.
- 2010a. Rapport om granskning och uppmålning av runinskrifter i Stockholms län 2010. http://www.raa.se/publicerat/rapp2011_8.pdf
- 2010b. Angående en nyfunnen runristning. Otryckt rapport Riksantikvarieämbetet. http://www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/2011/april/rapp2011_12.pdf
- Söderling, F., 2008. Vem ska vårda Sveriges runor? *Dagens Nyheter* 8/5 2008. <http://www.dn.se/kultur-noje/vem-ska-varda-sveriges-runor-1.658476>
- Wijkander, K., 1984. *Kungshögar och sockenbildning. Studier i Södermanlands administrativa indelning under vikingatid och tidig medeltid*. Stockholms universitet.
- Wikell, R., 2009. En hane gal för hedningarna – om kristna runstenar och broar i Haninge. Nordberg, A. & Andersson, L. (red.). *Bro till evigheten. Brons runsliga, sociala och religiösa dimension under vikingatid och tidig medeltid*. Stockholms läns museum.
- 2010a. En nyupptäckt tupp på Uringestenen Sö 298. Grödinge hembygdstidning 1/2010. Grödinge.
- 2010b. En hane gal vid Runmarsvreten. Glimtar från Haningebygden 2010:2. Haninge.
- 2010c. Två runstenar vid Grödbby. Sorundabygd – om miljöer och människor i Sorunda socken 51. Sorunda.

Summary

In the summer of 2010 the authors managed to locate a lost rune stone, or more correctly, a runic memorial carved into a rock face, at Skälby in Mörkö parish, Södermanland (Sö 23). This 11th century inscription had last been seen in 1828, and repeatedly been sought by runologists and archaeologists since then. The 17th century's leading runic scholars Johannes Bureus, Johan Hadorph and Johan Peringskiöld documented it and made drawings. A house fire in the hamlet of Skälby had damaged the rock face prior to the first drawing, and later it has sustained further damage from weathering.

The documented part of the runes and deco-

ration, as well as the small portion that is still intact, suggests that the local rune master Östen made the monument. Somewhat unusually, he favoured vertical rock faces like the one at Skälby. The area is rich in Viking Period sites. Mörkö is an island in the Södertäljeviken inlet, which was a major sea-faring route at the time leading to Birka and the central districts of Svealand with Sigtuna and Uppsala. Here many runic monuments were made in the 11th century during religious conversion. The decorative style at Skälby dates the monument to the mid- or late-11th century.